

ДИЛЕМАТА МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ИНДИВИДУАЛИЗЪМ СРЕЩУ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ХОЛИЗЪМ В ИКОНОМИЧЕСКАТА НАУКА

Васил Проданов*

Принадлежността към икономическия индивидуализъм или икономическия холизъм е водеща философска характеристика, разграничаваща различните типове икономически теории и следващите от тях икономически политики. Неин предшественик е онтологическата дилема номинализъм – реализъм, възникнала още в средновековните университети и свързана с дискусията за статута на общите понятия. С развитието на социалните и хуманитарни науки през XIX век ще се появи дискусията за методологията на социалните и хуманитарните науки, при която представителите на Банденската школа в неокантианството Вилхелм Винделбанд и Хайнрих Рикерт ще разделят науките, от една страна, на обобщаващи (генерализиращи) и **номотетически** (закононалагащи) науки (това са природните науки и математиката), и от друга страна, на индивидуализиращи (**идеографически**) науки (това са науките за човека и обществото). Нагласата например на физиката е към познание на общото, инвариантното във физическите обекти, процеси, явления. Номотетичният подход е насочен към разкриване на закономерностите на функциониране и еволюция на различни системи. Обратно, обществоведът се стреми да разбере уникалното, неповторимото, различното. В същото време неокантианците са готови да признаят, че определени обществени явления може да се анализират и през призмата на номотетичния подход и да се търсят съответни закономерности на тяхното развитие. Това са явленията в икономиката, поради което икономическата наука се разглежда като притежаваща характеристики и на природна, и на социална наука.

От края на XIX век, когато по време на „Дългата депресия“ изглежда, че дотогавашната политическа икономия не работи, а във възход във философията и методологията на научното познание е първият позитивизъм, ще се разгърне дискусията за метода в икономическата наука между представители на историческата школа, маржиналисти, представители на класическата политикономия и марксисти; Това е време на обособяването на различни обществени науки и търсене на техните методологически основи. В тези условия в методологията на социалното познание ще се появи

* Васил Проданов, член кореспондент на БАН, професор, доктор на философските науки, email: vkprodanov@gmail.com

противопоставянето между методологически индивидуализъм и методологически холизъм. В икономическата наука това противопоставяне е израз на същностна характеристика на икономическата онтология, която стои в основата на различните икономически теории и обуславя техния изходен пункт. Съответно този изходен пункт може да бъдат или отделните индивиди, или обществото, социалните общности и техните системни характеристики като нещо различно от индивидите и подчиняващо на себе си индивидите. Идеологически свързаните с либералната традиция икономически теории се опират на различни версии на икономическия индивидуализъм, за разлика от свързаните с различни версии на социализма, консерватизма. През следващия век новопоявяващите се икономически теории ще могат да бъдат идентифицирани методологически по мястото, което заемат в континиума от различни позиции, чийто крайни версии ще бъдат на радикален индивидуализъм и холизъм.

В настоящата работа е поставена целта на основата на философския и исторически метод да се разкрият основните характеристики на методологическия индивидуализъм и методологическия холизъм и мястото им в развитието на водещите икономически теории. На тази основа се прави базисно разграничение между икономическите теории. Като цяло изследването е обобщение на дискусиата в икономическата методология, водена по тези проблеми през последното столетие.

Методологическият индивидуализъм в икономическата наука

Методологическият индивидуализъм е същностна характеристика на либералната традиция в социалната философия от времето на Хобс и Лок, които тръгват от отделните индивиди и техните естествени и неотчуждаеми права, сред които водещо е правото на собственост, и след това конструират държавата и обществото като „обществен договор“, резултат от целите, намеренията и действията на тези индивиди. Тази обща философска методологическа предпоставка, в която правото на собственост е естествено и неотчуждаемо, и заедно с още няколко други такива самоочевидни права определя поведението на индивида, ще се превърне и в основание на разгръщащата се икономическа наука от края на XVIII век насам.

Методологическият индивидуализъм има като изходен пункт икономическа онтология, според която не съществува икономическа реалност, независима от отделните индивиди, което обуславя икономическа методология, обясняваща функционирането на икономиката в термините на индивидуалното поведение. Предпоставката е, че само индивидите имат цели и интереси, а икономиката е резултат от действията на индивидите. Макроикономическата динамика е резултат на агрегиране на индивидуалните действия.

Според крайните версии на икономически индивидуализъм съществува само индивидуална, но не и колективна рационалност. Социалните събития на макроравнище като инфлация, безработица, организационна промяна, еволюция на културните норми и пр. могат да бъдат обяснени посредством индивидуалните действия (Toboso 2001, p. 769).

При следването на този принцип икономическият субект (такъв може да бъде не само индивидът, а при определени версии на икономически индивидуализъм и фирмите) като инициатор на икономическите процеси, служи като главен обект на теоретически анализ. При това различните школи вменяват на икономическия субект (*homo economicus*) различни особености, които обясняват едно или друго икономическо поведение. Самият икономически индивидуализъм може да има радикална и умерена версия. При умерената версия се приема наличието на системни ограничения в поведението на индивидите, които обаче се разглеждат като резултат на рационален избор на тези индивиди.

Без да се експлицира терминологично, от самото начало на развитие на икономическата наука като политическа икономия, доколкото това е знание, свързано с либералната политическа философия, има като изходен пункт индивидите, разбрани като хомо економикус. Но паралелно с това Адам Смит има предвид разделението на труда, което обвързва индивидите в едно цяло в процеса на производството, размяната, разпределението, потреблението на произвеждания продукт. Затова имаме, от една страна, неиндивидуалистичните следствия от действията на индивидите, реализирани чрез „невидимата ръка“, а от друга страна, той отчита наличието на сфери, в които общото благо не може да се реализира чрез пазара и е нужна намесата на държавата. В този смисъл класическата политическа икономия възниква във версията на умерен методологически индивидуализъм и именно защото е умерен има и нужда, в определени граници, от държавата. Затова и икономическата наука възниква именно като политическа икономия.

Век по-късно, по време на дългата депресия между 1873 и 1896 г., предизвикала преосмисляне на класическата икономия, възникващият икономикс има като една от водещите си характеристики индивидуалистичната методология в икономическото познание. Относително по-умерена е при Алфред Маршал, докато при маржинализма на Карл Менгер и Австрийската школа тя стига крайностите на „методологически субективизъм“. Всъщност базисното противопоставяне на методологическия индивидуализъм и методологическия холизъм, по време на „битката за метода“, сблъсква методологическия индивидуализъм на Австрийската школа с методологическия холизъм на историческата школа, институционализма и марксизма. По-късно тази битка във Виенския университет между привържениците на Австрийската школа и на марксизма ще бъде предпоставка за появата на

идеите на пазарния социализъм като по-мека версия на марксистки холизъм. Традицията на Австрийската школа ще се обвърже на определен етап с предприемача като движеща сила на пазарния процес.

След това развитието на мейнстрим икономикса през XX век, в една или друга степен, се опира на версии на методологическия индивидуализъм, при които изходните пунктове на икономически анализ са свързани с аксиоми или наблюдения, отнасящи се до характеристиките на отделните индивиди и тяхното поведение в икономическия живот. Методологическите индивидуалисти няма да отхвърлят съществуването на сложни социални феномени като институции, норми и мрежи от социални отношения, но ще твърдят, че тяхното обяснение трябва да се основава само на характеристиките на индивидите.

Джон Кейнс, който е умерен методологически индивидуалист, търси обясненията на голямата икономическа криза през 1929 – 1933 г. чрез присъща на индивидите склонност към спестявания и „парични илюзии“, но същевременно е готов да признае непреднамерените следствия от действията на тези индивиди в различни агрегати, които са нещо повече от всеки тях и изискват намесата на държавата. Фридрих фон Хайек, Милтън Фридман и Едмунд Фелпс стават стълбове в мейнстрим икономическата наука след стагфлацията през 1970 година като изцяло тръгват в икономическите анализи не от обществото и системните му характеристики, а от приписваните от тях на индивидите „адаптивни очаквания“. Чрез тях икономическият индивидуализъм ще се превърне в базисна методологическа предпоставка не само в микроикономикса, но и в макроикономикса. „Няма друг начин за разбиране на социалните явления, освен чрез нашите разбирания на индивидуалните действия, насочени към другите хора и насочвани от тяхното очаквано поведение“, ще каже един от стълбовете на икономическия индивидуализъм в социалните и икономически науки Фридрих фон Хайек. (Hayek 1949, p. 9)

Този тип предпоставки ще се въплътят в така нар. неолиберална политика на Маргарет Тачър и Роналд Рейгън. Тачър ще твърди в свое интервю през 1987 г., че „няма такова нещо“ като общество, „има отделни мъже и жени, има и семейства“ (Thatcher 1987).

Робърт Лукас, Томас Саржънт и Нийл Уолъс базират неокласическия икономикс през последните десетилетия на теория, чиито изходни аксиоми са свързани с индивиди, характеризиращи се с “рационални (макрорационални) очаквания“. Новопоявяващи се в рамките на неокласическия икономикс дисциплини, които като че ли коригират водещите характеристики на индивидите като основа на икономическото изследване, също се опират на методологическия индивидуализъм. Това е характерно за такова ново направление като “експерименталния икономикс“, създадено от нобеловия лауреат

Дейвид Канеман. Вижданията за базисните характеристики на индивидите като основната икономическа реалност, на която се опира икономическата наука, се променят и стоят в основата на множество различни теории и етапи в неокласическия икономикс, но всички те тръгват от икономическия индивид, видян от едни чрез стремежа му за максимизация на полезността, при други – чрез желанието да се запази статуквото, при трети – чрез стремежа да се избегне рискът, при четвърти – чрез неопределенността на привичките, традициите и нравствените устои, при пети – чрез стремежа към достигане на „контролни цифри“ на ръста на продажбите, темповете на ръст, дела на пазара и пр. Развитието на поведенческия икономикс през последните години и получаването на поредната нобелова награда по икономика през 2017 г. от Ричард Тейлър атакува такава базисна изходна предпоставка на водещата икономическа наука през последните десетилетия като рационалността на индивида, извършва така нар. „поведенческа промяна“, но запазва индивида като изходен пункт на икономическата реалност, чието изследване може да ни даде същността на икономическото. Поведенческият икономикс атакува теорията за рационалния избор на индивидите, но не и по-дълбоката основа на методологическия индивидуализъм. Просто се установява, че индивидите не вземат рационални решения, както се предполага. От това може да се направят алтернативни изводи – да се остане индивидуалистически при природата на човека и нейното изследване, но може и да се обърнем под някаква форма към въпроса за социалните характеристики, следствия, фактори, определящи тази природа, и от тук към необходимостта от регулация на индивидуалното поведение.

Това, което отличава отделните типове методологически индивидуалисти е различието в изходния пункт, т.е. във водещата характеристика на индивидите, чрез която обясняват тяхното поведение. Когато тя е свързана с висока степен на рационалност, то и либералното минимизиране на ролята на държавата по-лесно се обосновава. Ерозията на този икономикс, опиращ се на презумпции на икономическия рационализъм по посока на икономически теории, които се опират на емпирията и експеримента, променя разбирането за водещите характеристики на индивида, показва ограниченията на неговата рационалност, което пък от своя страна може да стои в предпоставките за повишаване на ролята на различни регулатори, които да вкарат в определени рамки тази ограничена рационалност.

Проблемът, пред който са изправени методологическите индивидуалисти е, че отношенията между които да е двама индивиди не са независими от отношенията с останалите индивиди, от правната, морална, културна, политическа система, от функционирането на обществото като цяло. Абстракцията, в която се анализира процесът на размяна между двама индивиди пренебрегва многообразието от характеристики на реалностите. Всяка

сделка засяга и трети страни и свързани с тях обстоятелства, поради което се формират определени общи правила, в рамките на които тя се реализира. Това се отчита дори, когато методологическият индивидуализъм се прилага в теориите за публичния избор и новата политическа икономия. Не е случаен поради това и фактът, че когато сравнява политиците с участници на пазарите Джеймс Бюкенън смята, че трябва да се създадат общи правила (конституция) за политиците. Именно в техните рамки политиците, действащи по индивидуалистичната логика на икономическите индивиди, ще могат да съгласуват интересите си. Затова и правилата на дейност на субектите стават самостоятелен обект на изследване.

След 1989 г. преходът към неолиберален капитализъм в България се извърши чрез налагане на авторитета и мисленето на водещите световни авторитети в методологическия индивидуализъм, като философска основа при обяснение на икономическите и изобщо социалните явления. Това се превърна в хегемонна идеология, наложила и представите за верния път на развитие на обществото, и на доминиращото икономическо мислене, представено от заместилния предходната марксистко-ленинска политическа икономия неокласическия икономикс. Неслучайно знаков термин за обяснение на света, в който навлизаме, стана „отворено общество“. Съответните фондации и неправителствени организации, пропагандиращи свързаните с него идеи, го налагаха с огромна мощ като обяснителна матрица на света, в който влизаме. Това понятие принадлежи на известния философ Карл Попър, който предлага като база на цялостния човешки светоглед методологическия индивидуализъм. В „Отвореното общество и неговите врагове“ – едно от настолните му съчинения, дало светогледните основи на българския преход към капитализъм, той пише: „...Всички социални явления, и особено функционирането на всички социални институции трябва винаги да бъдат разбирани като резултат от решенията, действията, нагласите и пр. на човешките индивиди, и ние никога не трябва да бъдем удовлетворявани от обяснения чрез така нар. „колективи“ (държави, нации, раси и пр.)“ (Popper 1945, p. 91)

През последните години обаче нарастващо количество икономисти поставят под въпрос уместността да се изучава икономическата наука единствено на основата на индивидуалните действия. Методологическите индивидуалисти са критикувани за редукионизъм в обясненията си, за психологизация и биологизация на икономическата реалност, която се редуцира до някакви иманентни характеристики на индивидите, възникнали и съществуващи независимо от нея, от каквито и да е обективни обстоятелства. Занимаващите се с индивидуалното икономическо поведение откриват, че то зависи от групата, от останалите индивиди и натам ни тласкат не само експерименталният и поведенчески икономикс, но и еволюционният икономикс, и теориите за асиметричността на информацията. Във всички тези

случаи имаме версии на умерен, а не на радикален икономически индивидуализъм, който стои в основите на промените на икономическото мислене от 70-те години насам. Нататък ни тласкат и новите институционалисти, които тръгват от индивидите, но откриват необходимостта от създаването на институциите, които след това задават рамките на индивидуалното поведение. Според тях само индивидите преследват своите цели и интереси, като това може да става в рамките на определени институционални правила, които са създадени преди това пак от индивидите. Така например теорията за договорите, за която през миналата година Бенгт Холмстрьом и Оливър Харт получиха Нобелови награди, изследва начина на трансформация на правилата, на които се базират договорите в рамките на които действат индивидите. Договорите са общата, колективна рамка, създадена съзнателно от тях, в която обаче след като тя е възникнала, се ограничава човешкото поведение. Това е определена умерена версия на методологическия индивидуализъм.

Това, което наблюдаваме като тенденция в икономическите науки през последните години, са все по-силните нагласи принципът на методологическия индивидуализъм да бъде формулиран в по-мек вариант. При него макроикономическите ефекти са резултат от взаимодействието на отделни субекти в рамките на съществуващите институти. Това от своя страна ерозира предходното обособяване на икономиката, съответно на икономическата наука от обществото и политиката, съответно от социологията и политическите науки, подхранвайки така ренесанса на политическата икономия.

Методологическият холизъм в икономическата наука

Методологическият холизъм се опира на предпоставката за наличието на системи, цялостности, организми, чиито характеристики не са сводими до характеристиките на техните елементи. Те обуславят характеристиките и поведението на своите части. Системата е, която определя характеристиките на индивидите, а не обратното. Поведението на отделните индивиди трябва да бъде видяно като свързано и като резултат от съответната система от отношения, които са нещо различно от него и нещо повече от него. Крайните версии на икономически холизъм приемат, че рационално може да бъде поведението не на индивидите, а на държавата и нейните институции, изразяващи интересите на цялото. В тази си версия той има корените си още в античното философско мислене, в рамките на което се зараждат икономическите знания. И при Платон, и при Аристотел цялото играе водеща роля. Това цяло почива на разделението на труда, необходимо, за да функционира една общност при Платон, според който системно адекватното разделение на труда, при което всеки е на мястото си, от гледна точка на качествата,

които притежава, е условие за съществуването на най-добрата възможна държава. В много отношения, поради това, и той е краен холист.

При всички холисти характеристиките на елементите в много отношения зависят от характеристиките на системите, на цялостностите, които имат относително автономен характер. Индивидуалните действия могат да бъдат разбрани само, ако индивидите бъдат видяни като компоненти на други същности и позицията, която заемат е основният фактор, който определя техните ценности, интереси, предпочитания, цели, социални роли. Така Маркс ще говори, че същността на човека не е нищо друго освен „ансамбъл от обществени отношения“, отхвърляйки по този начин либералния методологически индивидуализъм. Капиталистът например не е някаква си личност сама за себе си, а материално въплъщение на капитала, действащ по логиката, налагана му от капитала, представляващ основна характеристика на капиталистическата система, в която е включен. В този смисъл няма и *homo economicus* по природа, няма икономически индивиди сами по себе си, независими от социалните системи, които са ги създали и в които действат. Следва да се има предвид обаче, че след смъртта на Маркс се появяват десетки версии на марксизъм. Една от тях – тази на аналитичния марксизъм и свързаните с него икономически идеи се основава на методологическия холизъм. Типичен пример в това отношение е аналитичният марксизъм на Джон Елстер (Elster, 1985).

Холистите, разбира се, може да се различават при обясненията на характеристиките на социалното цяло и по това как и колко силно въздейства то върху отделните индивиди, доколко те са въплъщение на безлични сили и доколко в тяхното поведение има определени граници на свобода. При това в обществото става дума за множество системи и подсистеми, в които е включен индивидът. Икономиката е системно цяло, което от своя страна е елемент на политикономически системи и на социалната система като цяло. Самото цяло има както йерархически, така и мрежови измерения и динамика. В ранния етап на историческо развитие то може да бъде относително локално обособено, както е в доиндустриалните общества, но след това да увеличава размерите си и да има различни равнища на национална икономика, отделни компании, естествени монополи, транснационални корпорации, обвързани помежду си и включени в глобалната икономическа и социална система.

Икономическият холизъм е типичен не само за марксизма, но и за историческата школа, институционализма, неoinституционализма различни концепции за социално-икономическите парадигми, за техноценозите. Той отчита взаимовръзката на еволюцията на икономическите субекти и институти. Обяснява събитията или действията чрез показване на тяхното място в структурата на взаимовръзките, която характеризира системата като цяло.

При всички версии на икономически холизъм нормативните следствия за икономическата политика са свързани с активната роля на държавата в икономиката, която ограничава пазара и пазарните въздействия.

През последните десетилетия в развитите страни не холизмът, а индивидуализмът е доминиращата методологическа основа на икономическата наука. Това предопределя и разделението например между старите холистични институционалисти и новия институционален икономикс. Старият институционализъм на Т. Веблен, У. Митчел, Д. Комънс се основава на методологическия холизъм и се интересува от такива въпроси като неравенствата и въздействието на преразпределението. Едни или други промени на цените, заетостта, технологичните промени, институционалните реформи и пр. се обясняват главно чрез системни и неперсонални фактори. Умерен методологически холизъм имаме при неoinституционализма на Джон К. Гълбрайт, Гунар Мюрдал, Карл Полани и пр. За разлика от тях новият институционален икономикс на Джеймс Бюканън, Гордън Тълок, Антъни Доунс, Манкър Олсън се базира на методологическия индивидуализъм и проблемната му ориентация е към транзакционите разходи при алтернативни институционални рамки. Предполага минимизиране на активността на държавата. Изхожда от предпоставката, че институциите се оформят от размяната на стоки и услуги, т.е. от пазара и неефективните институции изчезват в резултат на конкуренцията. Предпоставката е, че институциите са по-ефективни, ако транзакционните разходи са по-ниски при равни други условия и тяхната промяна не е резултат на външни системни характеристики, а на рационален избор на субектите (Noga, 2011, 41).

Холистичните методологически предпоставки стоят в основата на различни версии на хетеродоксалната икономическа наука. Икономическите холисти критикуват индивидуализма и свързаната с него теория на конкуренцията и максимизацията на печалбата в обществото за това, че пренебрегва съществуващите институции на държавата, които дават възможност да се получат системни ефекти от сътрудничеството на икономическите агенти (Титов, 2011, 37). Във всеки случай, благодарение и на кризисните процеси в икономиката, и на търсенето поради това на алтернативи, дебатът между методологическия индивидуализъм и холизъм през последните десетилетия води в повечето случаи до търсене на различни версии на среден път, в които се изтъква, че в икономиката действат и индивиди, и членове на различни общности.

Типична версия на търсене на среден път е опитът за синтез на индивидуализъм и холизъм на А. Рубинштейн, наречен от самия него „методологически релативизъм“ (Рубинштейн 2013, с. 5). Той предлага обяснението на човешкото поведение да не става само чрез индивидуалните икономически мотиви, но и чрез макросоциологически променливи. Изтъква, че същест-

вуват както индивидуални, така и групови интереси. При това едните не могат да бъдат редуцирани до другите. Съществуват две допълващи се сфери, чрез които се агрегират различните видове интереси – пазарът агрегира индивидуалните интереси, а политиката агрегира груповите интереси (Рубинщейн 2013, с. 39).

Говори се също за системна рационалност не само на държавата, а на различни възможни общности, които като системно цяло се адаптират към промените в обществото като цяло, глобалната икономика и реалности. Тази адаптация се извършва не просто и не само чрез държавата, а чрез цялата съвкупност от взаимодействия, в които активно участват и индивидите, особено като се има предвид, че всеки от тях може да бъде и активен икономически и политически субект (Noga 2011, p. 44).

В същото време може да се каже, че в глобален план през последните десетилетия имаме реализация на две алтернативни икономически политики, зад които стоят алтернативни икономически методологии, свързани съответно с методологическия холизъм и методологическия индивидуализъм. От една страна, имаме умерения методологически холизъм на китайската стратегия за изграждане на пазарен социализъм с китайски характеристики. От друга страна, имаме неокласическият икономикс и базиращите се на него неолиберални политики, според които държавата е „лош стопанин“. Ако сравним икономическите резултати, то безспорно стратегията на икономически холизъм на Китай се оказа печелившата през тези десетилетия, тъй като осигури невиждана в историята за толкова дълъг период скорост на икономическо развитие, извади от бедността за това време повече хора от всеки друг модел на развитие и надмина САЩ по БВП по паритет на покупателната способност, както и по редица други показатели, а се очаква по различни прогнози до 2025 – 2030 г. да го надмине и по номинален БВП.

Заклучение

През последния четвърт век методологическият индивидуализъм и методологическият холизъм се противопоставят и обосновават не само по отношение на философските основи на икономикса и политическата икономия, но и в рамките на философията на икономиката като нова развиваща се дисциплина, която има две водещи направления – философия на икономикса и философия на стопанството. От една страна, имаме философията на икономикса на най-популярния философ на икономикса на Запад Даниел Хаусман, предлагащ, оправдаващ и обясняващ модели на методологически индивидуализъм. От друга страна, имаме философията на стопанството на Сергей Булгаков и Юрий Осипов в Русия, където се сблъскват три философи-

ско-методологически направления, фундаращи икономическата наука, зад които стоят алтернативни политики и идеологии.

Първото от тези направления е либералният методологически индивидуализъм, пропагандиран от такива икономически вузове в днешна Русия, каквито са Высшая школа экономики и Новая школа экономики, както и от Института Гайдар, стоящ в основата на неолибералните икономически политики от типа на тези на бившия финансов министър Кудрин.

Второто направление е на холистката философия на стопанството на Юрий Осипов, наследник на Сергей Булгаков, неин създател в началото на XX век. Тя акцентира на спецификата на цялото, характеризиращо руското общество и култура, използва термина стопанство като характеризиращо включеността на икономическите процеси в социалното цяло и общото благо. С тези си особености философията на стопанството може да служи като основа на консервативни икономически политики, свързани със специфични цивилизационни подходи и затваряне на страната за глобализирания пазар. Такива идеи се проповядват от телевизионния канал Цариград и купича вестници и сайтове, говорещи за цивилизационния православно-славянски път на Русия и отхвърлящи съветския период в нейното развитие.

Третото от тези направления гледа към опита на Китай, съчетаващ силната държава, китайската традиция и култура с пазара, реабилитирайки теории за конвергенцията от преди 70 години, за които се смята, че са се реализирали в китайската версия на изграждане на „социализъм с китайски черти“. Типични нейни привърженици са Сергей Глазев и Александър Запесоцкий, които търсят съчетания на едното и другото в умерени версии на методологически холизъм и методологически индивидуализъм.

Политическата икономия като икономическа наука, а не като прилагане на икономическия подход към политиката, е възможна само при наличието на методологии, които се опират на различни версии на методологически холизъм или в краен случай – на умерен методологически индивидуализъм, какъвто имаме при класическата политикономия, при който се предполагат, от една страна, непреднамерени противоположни резултати от индивидуалното поведение, а от друга страна – сфери на функциониране в икономиката, в които пазарът не работи, както трябва.

Референции:

- Рубинштейн А. (2013), Теория опекаемых благ в оптике сравнительной методологии, М., ИЭ РАН.
Титов, П.М. (2011), Общая теоретическая экономика, М.
Elster, Jon (1985), Making Sense of Marx, Cambridge: Cambridge University Press
Hayek, F.A. (1949), Individualism and Economic Order, London, Routledge.

Noga, Marian (2011), Methodological individualism versus holism in institutional economics, In: *Economia*, 2011, Vol. 15, N 3, 39-45.

Popper, K. R. (1945), *The Open Society and its Enemies*, Vol. II, London, Routledge, 1945

Thatcher, Margaret. (1987), Interview for *Woman's Own* („no such thing as society“), September 23, <https://www.margaretthatcher.org/document/106689>

Toboso, F. (2001), Institutional Individualism and Institutional Change: the Search for a Middle Way Mode of Explanation, In: *Cambridge Journal of Economics*, 25 (6), 765-783.

ДИЛЕМАТА МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ИНДИВИДУАЛИЗЪМ СРЕЩУ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ХОЛИЗЪМ В ИКОНОМИЧЕСКАТА НАУКА

Васил Проданов*

Резюме

Основна цел на предлаганата работа е да проследи развитието на една базисна дилема, на основата на която могат да бъдат разграничени методологиите на различните икономически теории. Дилемата методологически индивидуализъм – методологически холизъм е водеща, тъй като е свързана с най-важните характеристики на изходния пункт на изследването. Проследява се развитието на всяка от тези методологии и начина, по който те стават предпоставки на мейнстрим или на хетеродоксални икономически теории.

Ключови думи: методологически холизъм, методологически индивидуализъм, дилема.

JEL: B4

* Васил Проданов, член кореспондент на БАН, професор, доктор на философските науки, email: vkprodanov@gmail.com

THE DILEMA METHODOLOGICAL INDIVIDUALISM AGAINST METHODOLOGICAL HOLISM IN THE ECONOMIC SCIENCE

Vasil Prodanov*

Abstract

The main goal of the study is to reveal a basic dilemma on the basis of which could be distinguished the methodologies of different economic theories. The dilemma methodological individualism – methodological holism has a leading role because it is connected with the most important characteristics of the starting point of the economic research. The development of these two methodologies is considered and how they become preconditions of mainstream or heterodox economic theories.

Key words: methodological holism, methodological individualism, dilemma.

JEL: B4

* Vasil Prodanov, correspondent member of the Bulgarian Academy of Sciences, Professor, Ph.D. of philosophical sciences, email: vkprodanov@gmail.com